

EL FUTUR DE LA POBLACIÓ CATALANA

Amand Blanes i Llorens

Centre d'Estudis Demogràfics

Un observador qualsevol de la realitat demogràfica catalana a l'any 1975 difícilment podria haver sospitat l'important descens de la fecunditat que es va produir durant els següents anys, que ens ha portat a hores d'ara a mínims mundials, ni la forta reducció del positiu saldo migratori que històricament havia tingut Catalunya i que representava un dels motors fonamentals del seu creixement demogràfic.

En relació amb la fecunditat, s'ha produït una intensa davallada de l'indicador conjuntural de fecunditat dels 2,72 fills per dona de 1975 als 1,14 de 1995. En termes de natalitat, ha representat passar dels 112.100 naixements de 1974, màxim històric del segle, als 53.809 registrats per l'Institut d'Estadística de Catalunya l'any 1995: és a dir, una reducció de més del 50% en vint-i-un anys. En relació amb els moviments migratoris, també s'ha produït un important canvi, ja que entre 1961 i 1975 el saldo migratori positiu va representar gairebé un milió de persones, mentre que per al conjunt dels quinze anys posteriors aquest saldo ha estat gairebé nul. Només, el favorable comportament de la mortalitat ha permès un augment del nombre d'anys que pot esperar viure la població catalana, encara que el progressiu envelliment ha provocat un lleuger increment del nombre de defuncions amb el consegüent efecte negatiu sobre el creixement natural de la població¹.

Les conseqüències d'aquests canvis en els components del creixement demogràfic han estat dobles:

- En primer lloc, s'ha produït un fort alentiment en el ritme de creixement de la població. Entre 1961 i 1975, la població de Catalunya va passar de 3,9 a 5,7 milions

d'habitants, és a dir, un creixement mitjà anual de 120.000 persones, mentre que, entre 1976 i 1991 només ho va fer en 374.000, una mitjana d'unes 25.000 persones per any. Per tant, la situació a partir de 1976 la podem qualificar com d'un cert estancament demogràfic que va fer que el llindar dels "sis milions" no s'assolís fins al cens de 1991².

- En segon lloc, s'ha produït una profunda transformació en l'estructura per edats de la població catalana com a conseqüència de la forta reducció de la natalitat i en menor mesura de l'allargament de l'esperança de vida. El resultat ha estat una pèrdua de la forma piramidal que tenia l'estructura per edats de la població catalana l'any 1975, característica d'una població relativament jove, i la substitució per una estructura cada cop més reduïda en la seva base i més ampla en la cúspide. Unes poques dades ens confirmen l'abast d'aquesta transformació: el 1975 la població menor de 15 anys era d'una mica menys d'1,5 milions d'efectius, un 25,6% del total, i la població major de 65 anys era de 579.000, un 10,2% del total; el 1994, els efectius de població jove s'estimaven en 929.000, un 15,2% del total, i els de gent gran en 960.000, un 15,7%. Per tant, els efectius de gent gran han superat els de gent jove.

Les dues conseqüències del canvis demogràfics, alentiment del creixement i envelliment, són generalment vistes amb preocupació, com un problema en relació amb diversos aspectes. El primer, l'impacte que el progressiu envelliment de la població provoca sobre el conjunt de la societat i més particularment sobre la despesa pública (només cal recordar, en aquest sentit, el debat obert sobre el futur de les pensions o sobre el sistema

sanitari públic). El segon, si el creixement de la població serà suficient per fer front a aquests reptes i quins poden ser els seus efectes sobre el mercat de treball.

Les conseqüències tant socials com econòmiques d'aquests processos provocaran que, en les properes dècades, presenciem un seguit de transformacions tant en l'àmbit social com en l'econòmic per adequar-nos a aquesta nova realitat poblacional. En aquest sentit, cada cop més, les administracions públiques veuen la necessitat d'articular les seves polítiques, les seves actuacions, els seus limitats recursos d'una forma anticipativa, no pas reactiva, a una situació que es planteja canviant i sovint incerta. Això ha provocat, en els darrers anys, una creixent demanda de projeccions de població.

Novament ens trobem amb l'observador de la realitat demogràfica però ara amb un objecte d'estudi profundament canviat. Mentre que el de 1975 hagués estat el que avui diríem un "optimista" en relació amb el futur de la població catalana, l'actual pot tenir una certa propensió a veure el futur de la població catalana en termes més "pessimistes". Hom sol caure en la temptació tendencial, com explica Anna Cabré, *"sembla evident que, pel procediment habitual de l'extrapolació de tendències, les previsions realitzades en èpoques d'expansió tendeixen a sobreestimar l'evolució futura: contràriament, les previsions dutes a terme en moments de recessió o d'estancament acostumen a portar, com passa actualment, cap a visions catastrofistes del futur"*. Les condicions demogràfiques del moment, per tant, no són alienes i exerceixen un fort grau d'influència sobre les concepcions que es tenen de cara al futur. No obstant això, sovint l'experiència ens ha demostrat que el futur pot ser més canviant i fluctuant del que pensem.

1. RELATIVITZEM EL FUTUR: ELS ESCENARIS DE FUTUR

L'objectiu de les previsions demogràfiques és constituir-se en una eina que redueixi el grau d'incertesa sobre el futur; és a dir, que del ventall de situacions possibles, es triï aquella o aquelles que ens semblen més probables en base a hipòtesis molt ajustades sobre el comportament futur dels fenòmens demogràfics. No obstant això, com a previsió de futur que són, sempre comporten un cert marge d'incertesa que depèn de diversos factors com ara el seu abast temporal, l'àmbit territorial i els grups d'edat considerats, entre altres. Però també podem entendre les

projeccions com un "laboratori", com un joc de simulació per veure el comportament d'una població sotmesa a unes determinades hipòtesis, que no tenen per què ser plausibles: per exemple, ¿què passaria si es mantinguessin constants els actuals nivells de fecunditat? o ¿quin efecte tindria sobre l'envelliment un determinat augment de l'esperança de vida?

El problema sorgeix quan es confonen aquests dos possibles objectius de les projeccions. A vegades ens trobem davant de projeccions a llarg termini, de les quals se s'extreuen conclusions alarmistes. Aquestes projeccions sovint es realitzen sota el supòsit que els baixos nivells de fecunditat actuals romandran estables en el futur, per tant les haurem de considerar exercicis merament instrumentals que es proposen observar "què passaria si...". Però, les poblacions es caracteritzen perquè els seus nivells de fecunditat presenten oscil·lacions que fan improbables aquests escenaris d'estabilitat. Malgrat això, s'utilitzen com si reflectissin fidelment el que passarà en el futur. Davant d'unes estructures per edats que més que piràmides semblen arbres, la crisi del sistema de benestar apareix com a evident.

Tanmateix, això no vol dir que l'elaboració d'escenaris de població no sigui útil, ja que ens permet analitzar el comportament d'una població en funció de com es comportin els diferents fenòmens demogràfics. Per exemple, l'any 1992 vam construir una sèrie d'escenaris o horitzons al Centre d'Estudis Demogràfics per analitzar quin seria el creixement de la població de Catalunya i quina la seva estructura per edats l'any 2026 segons diferents evolucions de la mortalitat, la natalitat i les migracions⁴. Les principals conclusions que se'n derivaren eren, resumidament:

- El gran ventall de situacions que es donarien l'any 2026 en funció de com es comportessin els diferents components del creixement demogràfics. L'efectiu final oscil·laria entre una mica més dels vuit milions de l'escenari més exuberant i entorn dels cinc milions i mig en l'escenari més restrictiu. És a dir, un ventall que comprenia des d'una pèrdua de mig milió d'habitants fins a un guany de dos milions. L'aspecte a destacar és que les hipòtesis utilitzades es basaven en nivells de fecunditat i de migracions assolits, en algun quinquenni, per la població catalana durant els darrers 25 anys⁵.

- Constatar que el ventall de possibilitats de creixement estava més condicionat per les migracions que no pas per la fecunditat, encara que a nivell de l'estructura per edats l'evolució de la natalitat era l'element determinant.

- L'impacte que l'actual estructura per edats tindrà sobre l'evolució futura de la població. Malgrat que se suposa un augment dels nivells de fecunditat, la progressiva arribada a les edats més fèrtils d'un conjunt de "generacions buides", les nascudes a partir de 1975, provocarà que es doni una reducció del nombre de naixements a partir dels primers anys del segle que ve. L'efecte de l'estructura per edats també es deixarà sentir en relació amb el nombre de defuncions, ja que contingents més importants de població arribaran a edats avançades. La combinació d'aquests dos processos farà que, llevat que es donin importants augments dels nivells de fecunditat, el creixement natural de la població catalana esdevindrà negatiu al voltant del segon decenni del segle que ve i, per tant, els possibles augments de població es deuran als moviments migratoris.

L'anàlisi de l'actual situació ens permet afirmar que la població catalana continuarà creixent a curt i mitjà termini, encara que amb importants modificacions de la seva estructura per edats. A llarg termini, més enllà de la primera dècada del segle XXI, el futur es presenta més obert.

2. LA POBLACIÓ CATALANA A L'HORIZÓ 2011

L'evolució de la població catalana a llarg termini pot ser, com hem vist, força oberta, encara que del conjunt d'escenaris n'hi ha alguns més probables que altres. A continuació, es fa una projecció de la població catalana a mitjà termini, a l'horitzó de l'any 2011, per mostrar quina pot ser la seva evolució d'acord amb aquelles hipòtesis que en l'actualitat ens semblen més versemblants.

L'aspecte clau és la formulació que fem de les hipòtesis sobre el comportament dels fenòmens demogràfics que afecten la dinàmica d'una població -mortalitat, natalitat i migracions. Tanmateix, la pròpia formulació de les hipò-

tesis ens informa sobre les concepcions de futur que tenim. Vegem-les:

a- En relació amb la mortalitat es preveu que es mantingui la tendència secular en la reducció dels seus nivells, malgrat haver assistit als darrers anys a un cert empitjorament de les condicions de mortalitat de la població adulta-jove masculina. El major o menor ritme de descens incidirà, especialment, sobre el volum futur de població d'edat avançada, que és on es poden produir els guanys més significatius.

L'any 1995 l'esperança de vida dels homes era de 74'8 anys i la de les dones de 82 anys, mentre que al final del període projectat hem considerat que se situarà al voltant dels 76,5 anys i dels 84 anys, respectivament; és a dir, un augment de 2 anys. La suposició que es donarà un cert alentiment en els guanys de vida, que ja és palès en l'actualitat, té diversos motius. En primer lloc, el fet que l'efecte de la reducció de la mortalitat infantil sobre el conjunt de l'esperança de vida és cada cop més petit degut als baixos nivells ja assolits a l'actualitat i al seu component majoritàriament endogen. En segon lloc, la progressiva concentració de les defuncions en les edats més avançades de la vida fa que les possibles reduccions que es donin en els nivells de mortalitat tinguin un impacte menor sobre el conjunt de l'esperança de vida. Per contra, se suposa que s'invertirà, o com a mínim s'estancarà, la tendència negativa observada en la mortalitat del adults-joves com ara la produïda pels accidents de trànsit o la sida i que està relacionada amb factors lligats als hàbits i als comportaments.

b- L'evolució del nombre de naixements dependrà de dos factors. Per un costat, el major o menor volum de dones en edat fèrtil que ens ve donat per l'actual estructura per edats de la població i pels efectes que els moviments migratoris puguin tenir sobre ella. Per un altre, per les hipòtesis que articulem sobre els nivells de fecunditat de les dones catalanes als propers anys.

TAULA 1. ESCENARIS DE FUTUR DE LA POBLACIÓ CATALANA, 1991-2026. EN MILERS

	1a	1b	1c	2a	2b	2c	3a	3b	3c
1991	-	-	-	-	6.059	-	-	-	-
1996	6.023	6.023	6.023	6.092	6.092	6.092	6.153	6.153	6.153
2001	6.005	6.016	6.027	6.140	6.152	6.163	6.307	6.319	6.331
2006	5.986	6.021	6.056	6.190	6.226	6.262	6.513	6.550	6.587
2011	5.927	5.995	6.063	6.205	6.275	6.346	6.732	6.808	6.885
2016	5.817	5.922	6.029	6.169	6.279	6.392	6.854	7.080	7.209
2021	5.683	5.826	5.972	6.104	6.256	6.413	7.208	7.394	7.583
2026	5.563	5.749	5.938	6.044	6.245	6.450	7.514	7.773	8.037

Font: elaboració pròpia.

La hipòtesi de fecunditat s'ha elaborat a partir de l'anàlisi de la descendència final de les generacions, ja que els indicadors de fecunditat del moment estan molt influïts per la conjuntura i per tant presenten més oscil·lacions. Per contra, la descendència final dels individus i les parelles és més estable i s'adequa a les conjuntures del moment mitjançant canvis en el seu calendari reproductiu, avançant o ajornant la maternitat.

En el fons, la qüestió central és la interpretació que fem de la caiguda de la fecunditat a partir de la segona meitat dels setanta. Hi podem trobar dues interpretacions: una reducció de la descendència final de les generacions, l'efecte d'un endarreriment del projecte reproductiu. La primera interpretació postula, a *grosso modo*, que els diversos canvis socioculturals que s'han produït han provocat que les generacions més joves hagin decidit reduir el seu projecte reproductiu, la seva descendència final. La segona suposa que no s'ha produït tant una reducció del projecte reproductiu com l'adopció d'una estratègia en el cicle de vida dels individus, que passaria en un primer moment per la consolidació del projecte individual, especialment el relacionat amb el treball, i posteriorment pel familiar, accés a l'habitatge i constitució de la parella⁶.

Triar entre una o altra interpretació no va de cara al futur, ja que la segona té un caire més "optimista" que la primera en pressuposar una recuperació en edats més avançades dels naixements ajornats. Òbviament, encara que a la realitat s'ha produït una combinació d'ambdues, sovint es tendeix a analitzar-la només en termes de reducció del projecte reproductiu. No obstant això, hi ha una sèrie d'aspectes que ens han de motivar a considerar també la importància de l'efecte dels canvis en el calendari de la maternitat. Quins són aquests aspectes?

- L'experiència observada en països del centre i del nord d'Europa que, els darrers anys, han experimentat un procés de recuperació de la fecunditat, encara que la seva davallada s'havia produït abans i no havia estat tan intensa. L'exemple típic és el de Suècia que recuperà els seus nivells de fecunditat fins valors per sobre dels 2 fills per dona als primers anys de la dècada dels noranta. Altres països com França i Anglaterra han estabilitzat els seus nivells de fecunditat al voltant d'1,7 fills per dona.

- La pròpia evolució de les taxes de fecunditat per edats a Catalunya. A partir de l'any 1981 s'observa una progressiva recuperació de la fecunditat dels grups de 30 a 34 anys, encara que es manté la davallada del grup de 25 a 29 anys i, sobretot del de 20 a 24 anys. Aquesta diferent evolució de la fecunditat per edats ha provocat que les dones de 30 a 34 anys es configurin com el segon grup de major fecunditat i que cada cop s'apropin més a les de 25-29 anys⁷. El resultat ha estat un clar augment de l'edat mitjana en la maternitat que ha passat dels 28,3 anys de 1975 als 30 de l'actualitat.

- Un manteniment de les actuals taxes de fecunditat provocaria que les generacions femenines nascudes a partir dels seixanta, que han reduït dràsticament la fecunditat a les primeres edats fèrtils, arribessin a una descendència final clarament per sota de l'experimentada per qualsevol generació anterior⁸. Un exemple paradigmàtic és el de les generacions nascudes entre 1966 i 1970 que en cas de mantenir-se els actuals nivells de fecunditat tindrien una descendència final de només 1,2 fills. Per tant, és previsible que en els propers anys es mantingui l'augment de la fecunditat en les edats més avançades, encara que aquestes generacions difícilment podran finalitzar la seva etapa reproductiva amb una descendència similar a la de les generacions anteriors.

TAULA 2. TAXES ESPECÍFIQUES DE FECUNDITAT A CATALUNYA (‰)

	1975	1981	1986	1991	1993
15-19 anys	21,8	16,9	11,7	6,8	5,7
20-24 anys	150,8	88,0	57,3	36,6	28,7
25-29 anys	187,5	115,5	108,7	98,3	92,0
30-34 anys	111,0	63,8	66,8	74,7	81,2
35-39 anys	53,9	29,6	25,7	24,6	27,6
40-44 anys	17,3	8,2	6,6	4,6	4,1
45-49 anys	1,5	0,6	0,3	0,3	0,2
ISF	2,72	1,61	1,23	1,23	1,20
EMM	28,3	27,9	29,3	29,5	29,8

ISF: índex sintètic de fecunditat. EMM: edat mitjana de maternitat.
Font: Institut d'Estadística de Catalunya (1996). 1981: elaboració pròpia.

El comportament de les generacions més joves, que entraran els propers anys en les edats fèrtils, és més difícil de preveure. No obstant això, es pot donar un cert avançament en el seu calendari de constitució de la família, amb el consegüent efecte sobre la fecunditat, si es donés una reactivació econòmica que permetés augmentar els nivells d'ocupació i facilitar l'accés a l'habitatge. Aquests factors econòmics es poden veure reforçats per un altre de tipus demogràfic, la menor competència intrageneracional: és obvi que la pressió sobre el mercat de treball ha estat més forta en el cas de les generacions nascudes a mitjan dels setanta que tenien més de 100.000 efectius cadascuna, que la que ho serà per a les generacions nascudes a l'actualitat que tenen un volum a l'entorn de 55.000 efectius.

La hipòtesi que hem formulat combina tots aquest elements i considera que les generacions nascudes als seixanta tindran una descendència final d'1,5 fills, les nascudes als setanta d'1,65 fills i les dels vuitanta d'1,75. En termes de fecunditat del moment, representa que als propers anys es donarà un augment de l'índex sintètic de fecunditat fins assolir l'any 2010 un nivell entorn d'1,8 fills per dona.

c- Les migracions són un element cabdal a l'hora de determinar el creixement futur de la població i, precisament, el component més difícil de preveure. La dificultat rau en la pluralitat de factors que hi conflueixen, que determinen el signe i la intensitat dels moviments migratoris.

Les migracions han estat un dels aspectes clau de la història demogràfica de Catalunya en aquest segle. La nostra dinàmica no tan sols poblacional sinó també social i econòmica no es pot entendre sense els importants moviments immigratoris que ha tingut Catalunya. Només cal recordar les dues grans onades immigratòries de 1914-29 i de 1950-75 que coincidint amb cicles econòmics alts van aportar directament o indirectament –descendents dels immigrants– al voltant de 3,5 milions de persones a la població catalana d'avui⁹.

A la dècada dels vuitanta s'entra en una nova etapa en relació amb els intercanvis demogràfics entre Catalunya i la resta de l'Estat. Aquesta etapa es diferencia del període anterior per un augment de l'emigració i un fort descens de la immigració, la qual cosa provoca que el saldo migratori net es redueixi considerablement i canviï de signe. Mentre que la diferència entre immigrants i emigrants al període 1966-70 va ser de 51.000 persones de mitjana cada any, la del període 1991-94 fou de -5.350¹⁰.

L'anàlisi del període més recent, entre 1988 i 1994, mostra l'existència d'una certa adequació dels moviments migratoris a la conjuntura econòmica. Durant el període 1988-90, que podríem qualificar de bonança econòmica, el saldo migratori mitjà anual va ser sobre 2.000 persones, mentre que al període 1992-94, més recessiu, el saldo net mitjà va ser de -5.000 persones. Aquests saldos amaguen grans diferències en funció de l'edat. Tant en un període com en l'altre, Catalunya manté un saldo migratori positiu a les edats adultes-joves mentre que és negatiu per a la resta d'edats. El que succeeix és que en moments de recessió es produeix una reducció de les entrades netes a les edats adultes-joves, que passen a ser gairebé nul·les, i un augment de les sortides netes a la resta d'edats; la qual cosa provoca que el saldo migratori total esdevingui negatiu.

Si bé l'evolució dels moviments migratoris està relacionada en part amb les fluctuacions de la conjuntura econòmica que provoquen lleugeres oscil·lacions del saldo migratori net, també s'ha de comptar amb una sèrie de raons que podríem anomenar estructurals i que poden determinar la seva evolució en el futur.

En relació amb les sortides de població cal recordar els importants contingents de població nascuda fora de Catalunya, una part dels quals poden retornar als seus llocs d'origen. La importància d'aquests retorns, lligats a la jubilació, es farà sentir durant els propers anys, moment en què aniran entrant progressivament en l'edat de jubilació la majoria dels immigrants arribats durant el període 1960-75. La dificultat d'estimar la intensitat que poden tenir aquestes migracions de retorn té a veure, també, amb el propi concepte de migració i residència. No seria d'estranyar que ens trobéssim davant de situacions de "residència difusa" entre Catalunya i el lloc d'origen. El fet de mantenir la residència legal a Catalunya o bé traslladar-la al lloc d'origen serà una decisió personal influenciada per la percepció dels avantatges d'ordre assistencial i social que es puguin tenir en un lloc o un altre. A més, cal considerar que la migració de retorn lligada a la jubilació, a diferència de la causada per la precarització de la situació econòmica, pot no afectar el conjunt de la família i, per tant, els fills i els néts, el nucli de relacions afectives, pot romandre a Catalunya. Les situacions de residència difusa poden plantejar distorsions en el sistema d'assignació de recursos i despeses, per exemple a l'àmbit sanitari, en l'interior de l'Estat.

En relació amb les entrades d'immigrants, la qüestió rau en si es pot preveure un augment dels fluxos cap a Catalunya o si bé aquests romandran com a l'actualitat a uns

baixos nivells i concentrats en unes edats determinades, les adultes-joves.

Des del punt de vista de les àrees tradicionalment emigratòries de l'Estat es preveu que els estocs d'emigrants no siguin gaire importants per la pròpia dinàmica poblacional, que provocarà en el futur una reducció dels efectius en les edats tradicionalment més emigratòries, i per una previsible millora en les condicions de les àrees d'origen.

Des del punt de vista de Catalunya, als darrers anys s'ha constatat la relació que existeix entre els moviments immigratoris i la conjuntura econòmica. En aquest sentit, si als propers anys es produeix una recuperació econòmica es pot assistir a una intensificació de la immigració lligada a l'activitat i que afectaria sobretot als joves-adults d'ambdós sexes. No obstant això, la intensitat d'aquesta immigració difícilment serà gaire important ja que, per un costat, els canvis en l'aparell productiu han provocat una disminució de les necessitats de mà d'obra i, per un altre, els possibles augments en l'oferta de llocs de treball poden ser assumits per la pròpia població catalana. En relació amb aquest aspecte, ni durant el que resta d'aquest segle ni durant la primera dècada del que ve és previsible que es doni a Catalunya una escassetat de mà d'obra per dues raons: la primera és que han entrat o estan entrant al mercat de treball les generacions més nombroses en la història de Catalunya, les nascudes entre 1960 i 1975; i la segona, la major participació laboral de les dones amb el consegüent augment de l'oferta de mà d'obra.

Per tant, no sembla que la situació del mercat de treball durant els propers anys permeti un considerable augment en la intensitat dels fluxos immigratoris. Les possibles escassetats afectaran sectors molt concrets, de poca qualificació i poc remunerats com ara certes feines temporals en el camp o el servei domèstic, que cada cop més tendiran a ser cobertes per treballadors extracomunitaris. Aquests fluxos, a més, estaran molt condicionats per la legislació estatal i comunitària sobre política migratòria.

La hipòtesi utilitzada preveu que l'emigració oscil·larà al llarg de tot el període al voltant dels 29.000 emigrants anuals mentre que es donarà un augment de la immigració de la resta de l'Estat que passarà dels 23.000 immigrants actuals a 33.000 al final de la projecció. És a dir, s'invertirà el signe de l'actual saldo migratori amb la resta d'Espanya fins assolir valors positius de 4.000 migrants nets. A aquests, cal afegir un saldo migratori positiu amb l'estranger que augmentarà fins als 9.000 immigrant nets, amb la qual cosa el saldo migratori total de Catalunya se situaria entorn dels 13.000 migrants nets anuals al final del període projectat.

2.1 Una recuperació del ritme de creixement

La població de Catalunya, en funció de les hipòtesis considerades, passarà dels 6.059.000 habitants del 1991 als 6.444.000 del 2011; és a dir, un creixement de més de 400.000 habitants en vint anys¹¹. Aquest ritme de creixe-

GRÀFIC 1. EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ DE CATALUNYA, 1900-2011

Font: fins a 1991 Institut d'Estadística de Catalunya (1996), posteriorment elaboració pròpia.

ment, si bé representa una recuperació amb relació al que es va donar a la dècada dels vuitanta i principi dels noranta, és molt inferior al que s'havia produït a Catalunya amb anterioritat a 1975. El gràfic 1 mostra l'evolució a llarg termini de la població catalana, i ens serveix per relativitzar la importància del creixement previst, sobretot si el comparem amb el que es va donar entre 1950 i la segona meitat dels setanta.

La taxa de creixement anual acumulatiu per al conjunt del període 1996-2011 se situa en el 3,7%, és a dir una recuperació en relació amb el creixement del període 1981-96 que fou de l'1,6% anual, però molt llunyana de la dels anys cinquanta, amb un 19%, de la dels seixanta, amb un 28%, i de la del primer quinquenni dels setanta, amb un 21%.

La taula 3 mostra el ritme de creixement de la població durant el període 1996-2011 i l'evolució dels diferents components d'aquest creixement. Al llarg de tot el període projectat es donarà un creixement de la població de Catalunya, encara que hi podem distingir dues fases en relació amb el seu ritme. La primera, fins a mitjan de la primera dècada del proper segle, es caracteritza per un augment continuat de la taxa de creixement fins a situar-se en valors entorn del 4,5% anual. La segona, a partir

de l'any 2007, en què s'inicia un alentiment en el creixement fins a situar-se en el 3,6% anual.

Aquesta inflexió en la taxa de creixement ve determinada per l'evolució del creixement natural, ja que el migratori manté al llarg de tot el període una tendència ascendent. El creixement natural jugarà a curt termini un paper positiu en l'augment de la població catalana, encara que a partir del segon quinquenni del proper segle el seu paper serà cada cop menor:

- En relació amb la natalitat, als propers anys es donarà un augment en el nombre de naixements com a resultat de la recuperació de la fecunditat ajornada i de la presència en les edats més fèrtils d'importants contingents de població, la qual cosa farà que la taxa bruta de natalitat se situï en el 12,6% en els primers anys del proper segle. Posteriorment, si bé s'estabilitzaran els nivells de fecunditat, es produirà una nova davallada en el nombre de naixements com a resultat de l'arribada a les edats fèrtils de les generacions poc nombroses nascudes als darrers anys. El volum de naixements ascendirà fins a un màxim de 80.000 a l'any 2006, per reduir-se fins als 74.000 del 2010.

- En relació amb la mortalitat, si bé es considera que es reduiran els nivells de mortalitat, el progressiu envelliment

TAULA 3. EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ I DELS COMPONENTS DEL CREIXEMENT

	Població (en milers)	% taxa bruta de natalitat	% taxa bruta de mortalitat	% taxa creixem. natural	% taxa creixem. migratori	% taxa de creixement
1975	5.660					
1981	5.956					
1986	5.979	10,14	7,86	2,28		
1991	6.059	9,25	8,60	0,66		
1996	6.100	9,56	9,23	0,33	0,84	1,17
1997	6.107	10,30	9,30	0,99	0,93	1,92
1998	6.118	11,01	9,37	1,64	1,01	2,65
1999	6.135	11,69	9,42	2,27	1,09	3,36
2000	6.155	12,34	9,46	2,88	1,17	4,05
2001	6.180	12,45	9,62	2,83	1,24	4,08
2002	6.206	12,47	9,66	2,82	1,31	4,12
2003	6.231	12,58	9,69	2,90	1,37	4,27
2004	6.258	12,66	9,70	2,96	1,45	4,41
2005	6.285	12,68	9,73	2,95	1,53	4,48
2006	6.314	12,66	9,77	2,89	1,61	4,51
2007	6.342	12,43	9,81	2,62	1,69	4,31
2008	6.370	12,16	9,84	2,31	1,78	4,09
2009	6.396	11,87	9,87	1,99	1,86	3,86
2010	6.420	11,56	9,91	1,65	1,95	3,60
2011	6.444					

Font: fins a 1991 Institut d'Estadística de Catalunya (1996), posteriorment elaboració pròpia.

TAULA 4: ESTRUCTURA DE LA POBLACIÓ PER GRANS GRUPS D'EDAT, EN MILERS

	1991			1996			2001			2006			2011		
	home	dona	total	home	dona	total	home	dona	total	home	dona	total	home	dona	total
0-14	562	523	1.086	465	435	900	464	432	896	520	484	1.004	577	534	1.111
15-39	1.177	1.152	2.329	1.218	1.172	2.389	1.186	1.126	2.312	1.115	1.048	2.163	1.030	965	1.995
40-64	875	913	1.788	897	931	1.827	931	964	1.895	1.000	1.031	2.030	1.070	1.090	2.160
65+	348	508	857	406	577	983	451	627	1.078	471	646	1.117	502	675	1.178
Total	2.963	3.097	6.059	2.985	3.114	6.100	3.031	3.149	6.181	3.106	3.208	6.314	3.179	3.265	6.444

Font: fins a 1991 Institut d'Estadística de Catalunya (1996), posteriorment elaboració pròpia.

de la població provocarà un augment lleuger, però sostingut, en el nombre de defuncions.

Al final del període projectat, l'estructura per edats de la població catalana tindrà un efecte negatiu sobre el creixement natural, ja que el volum més baix de població en edat fèrtil i els efectius més nombrosos de població vella provocaran una reducció del nombre de naixements i un augment del de defuncions. Aquest impacte negatiu de l'estructura per edats serà més important més enllà de l'horitzó d'aquesta projecció, com es va desprendre de l'anàlisi dels diferents escenaris, i provocarà que a llarg termini, tret que augmenti molt la fecunditat o es donin migracions selectives per edats, el creixement natural de la població catalana esdevingui negatiu al segon i tercer decenni del proper segle.

2.2 Una estructura per edats molt canviant

L'evolució futura del nombre d'habitants estarà acompanyada per una important modificació de la seva estructura per edats, que esdevindrà l'element principal, fins i tot per sobre del propi creixement, de l'evolució demogràfica futura de la població catalana:

- Els efectius menors de quinze anys reflecteixen l'evolució que ha tingut la natalitat en els quinze anys anteriors. En aquest sentit, durant els propers anys encara es mantindrà la davallada en els efectius de població jove com a conseqüència de la forta reducció de la natalitat. A prin-

cipi del segle que ve, ja es notaran els efectes de la recuperació de la natalitat, la qual cosa provocarà un augment gradual del volum de joves que al 2011 serà lleugerament superior al de 1991. No obstant això, el volum de població jove se situarà molt per sota del que hi havia fa 20 anys, al voltant de 340 mil joves menys que els empadronats al 1975.

- La població adulta és la que mantindrà una major estabilitat al llarg de tot el període, amb un volum d'efectius que se situarà entre els 4,1 i els 4,2 milions. Aquesta aparent estabilitat amaga, això no obstant, una important modificació en la seva estructura interna, ja que es produirà una reducció del nombre d'adults-joves i un increment dels adults-madurs. Com a exemple, l'any 1991, el 57% dels adults catalans tenien menys de 40 anys, mentre que al final de la projecció aquest percentatge s'haurà reduït fins al 48%.

- Els canvis més importants es donaran en la població de 65 anys i més que veurà com s'incrementa el seu volum en més d'un 37%, en passar dels 857.000 efectius de 1991 als 1,18 milions del 2011 (en relació amb l'any 1975 representa una duplicació dels efectius de gent gran).

En termes relatius, es produirà un increment, de més de 4 punts percentuals, de la importància relativa de la població de gent gran en passar del 14,1% de 1991 al 18,3% en el 2011. El pes relatiu de la població jove a l'any 2011 se situarà en un valor proper al del 1991 però clarament allunyat dels valors de la segona meitat dels

TAULA 5: ESTRUCTURA DE LA POBLACIÓ PER GRANS GRUPS D'EDAT

	% 1975	% 1981	% 1986	% 1991	% 1996	% 2001	% 2006	% 2011
0-14	25,6	25,0	21,7	17,9	14,8	14,5	15,9	17,2
15-39	35,6	36,0	37,1	38,4	39,2	37,4	34,3	31,0
40-64	28,6	28,0	28,9	29,5	30,0	30,7	32,2	33,5
65+	10,2	11,0	12,3	14,1	16,1	17,4	17,7	18,3

Font: fins a 1991 Institut d'Estadística de Catalunya (1996), posteriorment elaboració pròpia.

setanta. La gent adulta veurà reduïda la seva importància relativa en passar del 68% al 64%, encara que, com ja hem dit, mentre l'adulta-jove minvarà considerablement el seu pes, l'adulta-madura l'incrementarà.

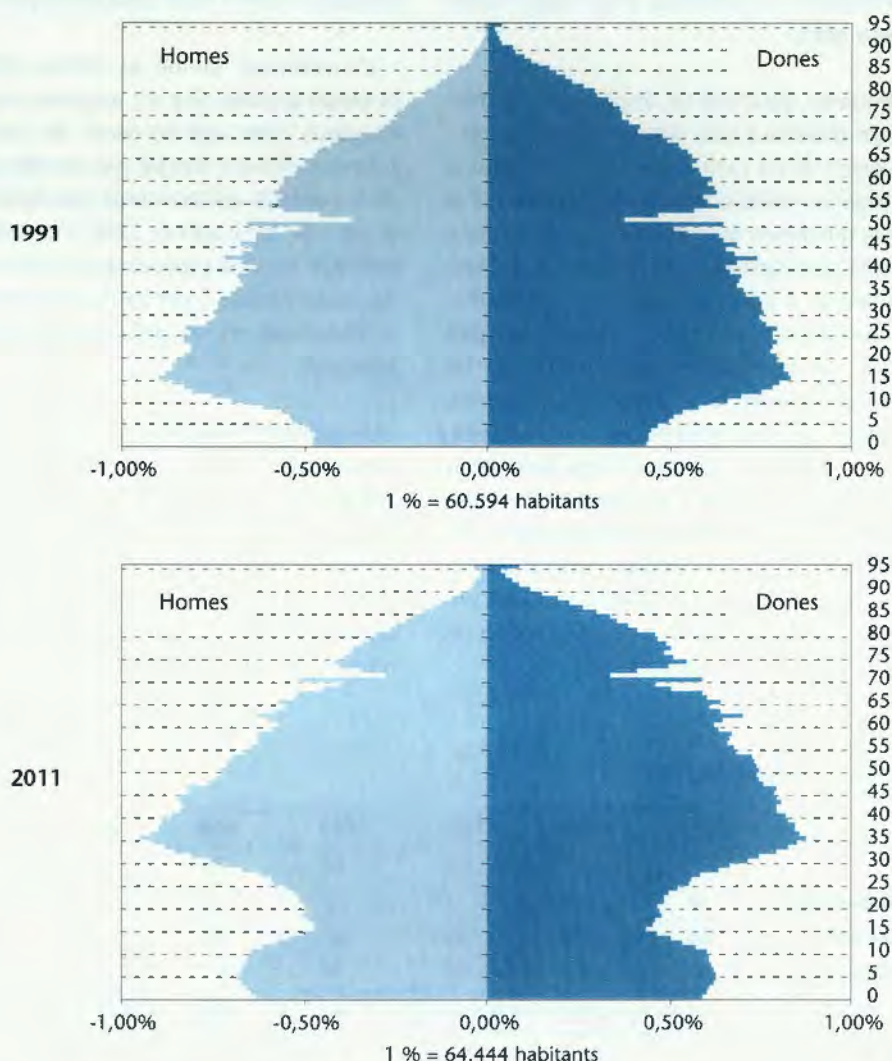
Els importants canvis que s'han produït i es produiran els propers anys en l'estructura per edats de la població catalana es poden copsar ràpidament si pensem que l'any 1975 la població catalana menor de 40 anys representava el 61,2% del total, mentre que el 1991 era el 56,3% i el 2011 se situarà en el 48,1% del total.

La comparació entre les piràmides de població de Catalunya de 1991 i la projectada al 2011 mostra clarament les importants fluctuacions en els efectius per edat i l'efecte de les inèrcies poblacionals.

La piràmide de 1991 es caracteritza fonamentalment per la seva reduïda base, deguda al descens de la natalitat durant els darrers anys, i pels importants contingents de població que hi ha entre els 15 i els 34 anys. A la cúspide s'observa el progressiu envelliment de la població, resultat de la reducció de la mortalitat, i l'existència d'un important desequilibri entre sexes degut, per un costat, als diferencials de mortalitat entre homes i dones i, per un altre, per les pèrdues provocades per la Guerra Civil que varen afectar més les generacions masculines.

En els propers anys es continuarà modificant el perfil de la piràmide de la població catalana pels canvis en la natalitat i pel desplaçament dels grups d'edat de generacions amb diferents volums d'efectius. La piràmide de l'any 2011 recull aquestes modificacions:

GRÀFIC 2. PIRÀMIDES DE POBLACIÓ DE CATALUNYA, 1991 I 2011

Font: elaboració pròpia.

- Una recuperació en la base de la piràmide per l'augment en el nombre de naixements en els propers anys. No obstant això, com ja s'entreveu a la piràmide, el més previsible és que, en un termini més llarg, es torni a produir una contracció de la seva base, en davallar novament la natalitat per la progressiva arribada a edats fèrtils de generacions poc nombroses.

- Una important entrada en les edats adultes-joves, que són justament les que a hores d'ara presenten uns majors volums d'efectius. Per contra, els contingents més importants de població es concentraran en les edats adultes-madures. Aquests canvis poden tenir un important efecte sobre el mercat de treball ja que, per un costat, es produirà una reducció de la pressió de l'oferta de nova mà d'obra i, per un altre, un clar envelliment de l'edat mitjana de la població d'edat activa.

- A la cúspide de la piràmide s'observa l'accentuació en el procés d'envelliment i la presència d'un major volum d'efectius de gent gran.

Per tant, continuaran produint-se importants fluctuacions en el volum d'efectius dels diferents grups d'edat, com a conseqüència de les oscil·lacions que ha tingut la natalitat en la segona meitat d'aquest segle. Hem vist la important inèrcia que tenen les estructures poblacionals, ja que les diferents generacions, amb volums molt diversos, van traslladant-se a través dels diferents grups d'edat. Aquestes fluctuacions es configuren com un dels aspectes centrals que haurien de tenir en compte les administracions públiques en la seva tasca planificadora, ja que han provocat i provocaran importants modificacions tant des del punt de vista de l'oferta com de la demanda. Un dels exemples més clars ha estat la repercussió que el descens en el nombre de naixements ha tingut sobre la demanda de places escolars; en els darrers anys s'ha donat una reducció de la demanda en les primeres etapes del sistema educatiu i en els propers es donarà en els cicles formatius superiors.

2.3 Els efectes dels canvis estructurals

El progressiu envelliment de les estructures poblacionals apareix com una tendència de les poblacions de les societats industrials, a la qual no és aliena Catalunya. L'actual envelliment de la població, entès com l'augment del pes relatiu de la gent gran, és el resultat de dos processos: l'allargament de l'esperança de vida, que provoca que arribin més efectius a edats avançades ("envelliment per la cúspide"), i el descens de la natalitat, que provoca una reducció dels efectius de població jove ("envelliment per la base").

A Catalunya, als propers anys, es produirà un augment dels efectius de gent gran i del seu pes relatiu, malgrat donar-se una certa recuperació de la natalitat. Això provocarà que l'any 2011 entorn del 18% de la població tingui més de 65 anys, mentre que el 1991 era el 14% i el 1975 el 10%. A més, en relació amb aquest grup de població trobem dues característiques més:

- L'envelliment també es donarà dintre de la pròpia població anciana: és a dir, augmentarà el nombre de vells i aquests cada cop ho seran de més edat. L'índex de sobreenvelliment mostra que mentre que el 1975 el 6% de la població anciana tenia més de 85 anys, el 1991 era el 8% i el 2011 serà el 12%. L'envelliment de la pròpia població anciana provocarà un creixement de la demanda sociosanitària i, per tant, de la despesa pública, que es convertirà en un dels reptes fonamentals pels propers anys.

- L'estabilitat, encara que amb un lleuger descens, de la feminització de la tercera edat. El 1991, el 59% de la població de 65 anys i més eren dones, mentre que al final de la projecció ho són el 57%. Aquesta feminització encara és més important en les edats més avançades, com es desprèn del fet que l'any 1991 les dones representaven el 70% de la població de 85 anys i més i el 2011 representaran el 66%. Aquest descens és degut, per un

TAULA 6. INDICADORS D'ENVELLIMENT

	1975	1981	1986	1991	1996	2001	2006	2011
% de vells	10	11	12	14	16	17	18	18
Índex de sobreenvelliment ¹	6	6	7	8	9	10	10	12
Índex de feminització ²	64	60	60	59	59	58	58	57
Índex d'envelliment ¹	40	44	57	79	109	120	111	106

¹ Índex de sobreenvelliment: població de 85 anys i més sobre la població de 65 anys i més. ² Índex de feminització: població anciana femenina sobre el total de població anciana. ³ Índex d'envelliment: població de 65 anys i més sobre la població de menys de 15 anys.

Font: fins a 1991 Institut d'Estadística de Catalunya (1996), posteriorment elaboració pròpia.

TAULA 7. INDICADORS DE DEPENDÈNCIA DEMOGRÀFICA (%)

	1975	1981	1986	1991	1996	2001	2006	2011
Relació de dependència	56	56	52	47	45	47	51	55
Rel. depend. dels joves	40	39	33	26	21	21	24	27
Rel. depend. dels vells ¹	16	17	19	21	23	26	27	28
Índex de reemplaçament ²	55	54	65	65	74	87	115	130

¹ Relació de dependència dels joves: població jove sobre població adulta. ² Relació de dependència dels vells: població de gent gran sobre població adulta. ³ Índex de reemplaçament de la població d'edat activa: població de 60 a 64 anys sobre la de 15 a 19 anys.

Font: fins a 1991 Institut d'Estadística de Catalunya (1996), posteriorment elaboració pròpia

costat, al fet que lentament les generacions que es van veure més afectades per la Guerra Civil tenen menys pes i que presenten una major desigualtat d'efectius entre sexes, i, per un altre, a un cert apropament en els nivells de mortalitat entre sexes.

Un altre indicador és l'índex d'envelliment o nombre de vells per cada 100 joves que ha tingut i tindrà un creixement espectacular, passar de 40 vells per 100 joves de 1975 a 106 de 2011, amb un màxim de 120 vells per 100 joves el 2001. Cal recordar que aquest és un indicador molt dinàmic ja que també recull l'evolució de la natalitat; per tant, el seu fort increment és degut tant a l'augment en el nombre de vells com al descens en el de joves. Això explica que, malgrat créixer el nombre de vells al llarg de tot el període, l'índex d'envelliment es redueix els darrers quinquennis en augmentar el volum de població jove.

L'anàlisi dels resultats de la projecció ens ha mostrat com es mantindrà el procés d'envelliment de la població catalana, encara que l'increment del seu pes relatiu només serà de dos punts percentuals en passar d'un 16% l'any 1996 a un 18% al 2011. És més enllà de l'horitzó d'aquesta projecció, entorn de l'any 2020, quan es donarà una accentuació de l'envelliment de la població catalana, ja que serà el moment en què començaran a entrar en edat de jubilació un conjunt de generacions molt nombroses, les nascudes entre final dels cinquanta i la primera meitat dels setanta. A partir d'aquest moment és quan es preveu una major pressió sobre el sistema de pensions que, a més, coincidirà en un moment en què les generacions en edat activa seran menys nombroses.

L'evolució que es donarà en la relació entre les persones en edat de treballar i la resta de la població, o relació de dependència demogràfica, és un altre dels aspectes que es considera problemàtic de cara al futur. L'evolució d'aquesta relació mostra en un primer moment, fins a final d'aquest segle, una tendència a la seva reducció com a conseqüència de la pèrdua d'importància de la població

jove. Posteriorment, l'indicador torna a créixer a causa que es manté el procés d'envelliment i augmenta la població jove en recuperar-se la natalitat. El resultat és que la relació de dependència se situa al final de la projecció en uns valors molt semblants als que hi havia el 1975, a l'entorn dels 55 joves i vells per cada 100 persones en edat de treballar.

L'aspecte central, això no obstant, serà el canvi que es produirà en el si de la pròpia relació de dependència, ja que l'any 1975 aquesta reflecteix sobretot l'important contingent de població jove existent, el 71% de la relació es deu als joves, mentre que el 2011 més de la meitat és deguda al pes de la població anciana. És a dir, mentre que la relació de dependència dels vells ha augmentat al llarg del període d'un 16% el 1975 a un 28% el 2011, la dels joves passa del 40% al 27%. Aquest canvi a l'interior de la relació de dependència tindrà una forta repercussió de cara al futur, ja que mentre la càrrega que representen els joves és en gran part suportada per les famílies, la de les persones grans està en gran mesura socialitzada (pensions, sanitat...) i repercuteix directament sobre el nivell i l'estructura de la despesa pública.

Un darrer aspecte sobre el que se centra l'atenció és l'efecte de l'evolució demogràfica sobre les entrades i les sortides d'edat activa, i les possibles distorsions que pot provocar en el mercat de treball. L'indicador utilitzat és la taxa de reemplaçament de la població en edat activa que relaciona els efectius que sortiran d'edat de treballar amb els que entraran en els propers cinc anys³.

L'evolució d'aquest indicador és clarament ascendent des de principi dels anys vuitanta fins al final de la projecció. Al segon quinquenni dels setanta per cada 55 sortides d'edat activa es donaven 100 entrades, és a dir, es produïa una clara situació de pressió sobre el mercat de treball que encara es manté en l'actualitat. A partir dels primers anys del segle que ve, la situació s'invertirà radicalment ja que el nombre de sortides serà clarament

superior al d'entrades fins arribar a les 130 sortides per 100 entrades l'any 2011. Aquesta evolució està relacionada amb els canvis que s'han produït i es produiran en la natalitat. Actualment encara estan entrant al mercat de treball generacions nombroses, les nascudes entre 1971-75, mentre que progressivament accediran a edat de treballar generacions cada cop més reduïdes.

En resum, l'evolució de la població catalana provocarà, per un costat, importants modificacions en la relació entre els efectius que es troben en edat de treballar i la resta de la població i, per un altre, una clara reducció del potencial de reemplaçament de la població activa.

3. CONCLUSIÓ

La població de Catalunya, d'acord amb les nostres hipòtesis, creixerà durant els propers vint anys al voltant de 400.000 habitants, la qual cosa representarà una recuperació en relació amb el ritme de creixement dels darrers anys. El que no sembla actualment previsible és que es tornin a donar, a curt i mitjà termini, ritmes de creixement comparables als dels anys seixanta i principi dels setanta, ja que ni la fecunditat ni, sobretot, els moviments migratoris assoliran nivells similars als d'aquells períodes.

L'aspecte clau, més que el propi creixement de la població catalana, serà els canvis que es donaran en la seva estructura per edats i que tindran una forta repercussió sobre la demanda de béns i de serveis. Els més importants seran:

- Una accentuació del procés d'envelliment tant en termes absoluts com relatius. A vegades es parla només en termes relatius i no es té en compte que encara que es reduís el percentatge de població anciana, per un fort increment de la natalitat, el volum dels seus efectius, que és el que té una repercussió sobre la despesa pública, continuarà augmentant. La població catalana de 65 anys i més incrementarà en més de 300.000 efectius el seu nombre entre el 1991 i el 2011. A més llarg termini, aquest procés s'intensificarà com a conseqüència de la progressiva arribada a aquestes edats de les generacions nombroses nascudes entre 1960 i 1975.

- Els efectius de població jove evolucionaran en funció dels nivells de natalitat dels quinze anys anteriors. Això provoca que els propers anys encara es redueixi el seu volum, per recuperar-se posteriorment fins a assolir un volum d'efectius lleugerament superior al de 1991. Òbviament, aquest volum és clarament inferior al de mit-

jan dels anys setanta i amb una tendència a tornar a reduir-se novament, com ja s'observa al final de la projecció. Aquest nou descens de la natalitat, malgrat l'augment previsible de la fecunditat, és degut al fet que arriben a edat fèrtil un conjunt de generacions menys nombroses, les nascudes a partir de l'any 1975.

- La població adulta és la que mantindrà una major estabilitat durant els propers anys, encara que, com hem vist, es produirà una important modificació en la seva estructura interna. En el decurs del temps aniran reduint-se els efectius de població adulta-jove i augmentant els d'edat adulta-madura.

El resultat serà un augment del pes relatiu de la població anciana, l'edat mitjana de la població i la relació de dependència entre la població vella i la població en edat activa, entre altres. És a partir d'aquestes dades que es tendeix a tenir una visió pessimista de cara al futur, especialment en relació amb les possibilitats de mantenir algunes de les característiques centrals del que entenem per Estat de benestar i també per l'augment de la població anciana i de la relació entre persones dependents i població en edat activa.

La importància del factor demogràfic per a una correcta planificació és evident, sobretot si considerem la forta inèrcia que mantenen les estructures poblacionals i que provoquen importants modificacions en el volum d'efectius presents als diferents grups d'edat. No obstant això, fins i tot en el cas que aconseguíssim una previsió demogràfica exacta, persistiria el fet que l'anàlisi de les seves conseqüències sovint es fa suposant que la resta de factors socials, culturals i econòmics no canviaran.

Per exemple, pel que fa al mercat de treball i la relació entre població dependent i població no dependent, l'element determinant no és tant la variable població com la variable activitat. Cal recordar que la població en edat activa inclou una pluralitat de situacions en relació amb l'activitat i, per tant, també situacions de dependència. Per tant, l'aspecte clau seria que l'activitat de la població catalana assolís uns patrons similars als de la majoria de països occidentals, procés que s'està donant en relació amb la participació laboral de les dones. Un altre aspecte és veure si aquest augment de la "voluntat de treballar" està acompanyada de les condicions que permetin incrementar el nivell de població ocupada. En aquest sentit, un increment de la població ocupada, que podria donar-se també en escenaris restrictius de població, permetria a mitjà termini fer front a l'augment de la població anciana.

A més, en una projecció el que fem és preveure volums d'individus. Si això sovint ja és complicat encara ho seria més intentar preveure també les característiques d'aquests individus. La població anciana d'avui i la del futur no tindran les mateixes característiques, els seus cicles de vida hauran estat diferents, i, per tant, no tan sols les

seves necessitats i demandes sinó també les seves aportacions ho seran. Finalment, el context social en què es produirà aquest envelliment tampoc romandrà constant. Els canvis generacionals, culturals, socials i econòmics poden fer que el que avui és vist com un problema, potser no ho sigui en el futur.

NOTES

- 1 Per a una visió més àmplia dels canvis poblacionals als darrers anys vegeu M. Ajenjo, R. Arribas, A. Blanes, E. Mendizàbal i J. A. Módenes (1993).
- 2 La darrera estimació disponible xifra la població de Catalunya a 31 de desembre de 1995 en 6.100.897 habitants (Institut d'Estadística de Catalunya, 1996).
- 3 A. Cabré (1987), pàg. 5-6.
- 4 Les hipòtesis de fecunditat feien confluïr l'índex sintètic de fecunditat, és a dir, el nombre mitjà de fills per dona, al 2026 (horitzó A), 2,1 (horitzó B), i 2,4 (horitzó C). En les migracions es van construir tres jocs de taxes de migració: un corresponia a les del període 1981-86 (horitzó 1) que donaven un saldo migratori negatiu; un altre a un saldo migratori nul (horitzó 2); i una hipòtesi alta que assolía al final del període unes taxes de migració com les del quinquenni 1971-75 que fou clarament immigratori. En relació amb la mortalitat es va utilitzar una única hipòtesi en què es donava una reducció dels nivells de mortalitat.
- 5 El ventall encara hagués estat més ample si haguéssim utilitzat una hipòtesi restrictiva de fecunditat, com per exemple, la de manteniment dels nivells de fecunditat. En aquest cas, el decreixement de la població catalana encara hagués estat més accentuat. Els escenaris elaborats per l'Institut d'Estadística de Catalunya (en premsa), com a part d'unes jornades tècniques sobre projeccions, donen un ventall encara més ample que oscil·la entre els 5,3 i els 8,1 milions d'habitants l'any 2030, en recollir hipòtesis més restrictives de fecunditat.
- 6 Tan importants com els canvis en la fecunditat han estat els que s'han donat en la nupcialitat. El nombre de matrimonis per 1.000 persones solteres de més de 15 anys s'ha reduït dels 32,2 del 1975 als 15,2 del 1993. Al mateix temps hi ha hagut una profunda transformació del calendari de la nupcialitat: l'edat mitjana al matrimoni ha passat dels 26,5 anys de 1975 als 29,6 de 1992 en els homes, i dels 24 als 27,1 anys en les dones. La importància de la nupcialitat sobre la fecunditat és manifesta si considerem que a Catalunya gairebé el 90% dels naixements són de mare casada.
- 7 L'any 1995 per primer cop el grup de màxima fecunditat va ser el de les dones de 30 a 34 anys.
- 8 Per a una anàlisi de la descendència final de les generacions catalanes vegeu A. Cabré (1989).
- 9 Per a una anàlisi detallada de la importància dels moviments migratoris a la dinàmica de la població catalana al present segle vegeu A. Cabré (1989).
- 10 Cal mencionar però que el saldo migratori amb l'exterior de Catalunya és lleugerament positiu, amb tendència a ser nul, ja que el positiu saldo migratori amb l'estranger compensa el saldo amb la resta de l'Estat.
- 11 Podem comparar aquest resultat amb l'obtingut per al conjunt de Catalunya amb una projecció d'àmbit estatal que va fer l'Institut de Demografia. La seva projecció situa la població catalana l'any 2006 en els 6,29 milions d'habitants; és a dir, 23 mil habitants menys per al mateix any que en la nostra projecció.
- 12 En sentit estricte el denominador de la taxa hagués hagut de ser la població d'11 a 15 anys en ser la que entrarà en edat activa durant els propers cinc anys. No obstant això, considerant la baixa taxa d'activitat entre els 16 i els 19 anys s'ha utilitzat com a denominador els efectius de 15 a 19 anys.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- AJENJO, M., ARRIBAS, R., BLANES, A., MENDIZÀBAL, E. i MÓDENES J. A. (1993), "L'evolució de la població de Catalunya en el període 1986-1991", a *Papers de demografia*, 74; Centre d'Estudis Demogràfics, Universitat Autònoma de Barcelona.
- BLANES, A., GIL, F. i PÉREZ, J. (1996), *Població i activitat a Espanya: evolució i perspectives*; Col·lecció Estudis i Informes, 5, Servei d'Estudis de la Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona, Barcelona.
- CABRÉ, A. (1987), "Predicciones en demografía: el caso de España", a *Papers de demografia*, 23; Centre d'Estudis Demogràfics, Universitat Autònoma de Barcelona.

- CABRÉ, A. (1989), *La reproducció de les generacions catalanes, 1856-1960*; Tesi Doctoral, Departament de Geografia, Universitat Autònoma de Barcelona.
- INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA (1996), *Anuari estadístic de Catalunya, 1994-95*; Institut d'Estadística de Catalunya. Generalitat de Catalunya, Barcelona.
- INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA (1996), *Estimacions de població. 1995. Dades postcensals*; Col·lecció Estadística Demogràfica, Estudis i projeccions. Generalitat de Catalunya, Barcelona.
- INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA (document de treball), *Jornades Tècniques sobre Projeccions Demogràfiques de Catalunya. Ponència tècnica inicial*; Generalitat de Catalunya.
- INSTITUTO DE DEMOGRAFÍA (1994), *Proyección de la Población Española*; Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Madrid.
- CONSEIL DE L'EUROPE (1996), *Evolution démographique récente en Europe, 1996*; Editions du Conseil de l'Europe, Strasbourg.
- LORIAUX, M. (1991), "Le vieillissement de la société européenne", a *Human Resources in Europe at the dawn of the 21st Century*; EUROSTAT, Luxembourg.